

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>SZERKESZTŐSÉG, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Nagy-Várad-utca 2127.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven. Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>KIADÓ HIVATAL, hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő: Fűvészkert-utca 1080.</p>
--	---	--

Tartalom. Egyháztanács és egyházközségi közgyűlés. D—y — s. — Iskolaügy. A hittanhallgatók tanítóképzése. Kiss Bertalan, Eröss Lajos, Kálmán Béla. — A lelkészi fizetés kérdéséhez. Rózsa S. — Egy kis észrevétel és felvilágosítás. — s. — Irodalom. — Különfélék. — Szerkesztői posta.

Egyháztanács és egyházközségi közgyűlés.

A közelebbi zsinattól sokan igen sokat vártak. Tett is kétségtelenül sokat. Azonban, mint rendesen lenni szokott, elmulta után munkálata, az általa alkotott törvények, — melyek a régi állapotokon változtatásokat is eszközöltek, — több oldalról fejtegetés alá vétettek s majd minden ujitást tartalmazó intézkedésnél helybenhagyást és gáncsolást eleget hallhatánk. Különösen felette hosszas és sok oldalú fejtegetést szült a lelkészválasztási törvény, melyre nézve magok az egyházkerületek is belátták a módosítás szükségét, különösen a jelölésre vonatkozó szabályzatot illetőleg.

Tökéletes törvényt én még nem láttam, vagyis olyat, mely annyira mindent felölelő s körülíró legyen, hogy kibuvó ajtót azon találni, vagy a melynek a betűi látszó megtartása mellett értelme, czélzata ellen tenni s így azzal balmagyarázat folytán visszaélni ne lehetne.

Ha az egyházi törvényeket figyelmesen áttekintjük, lehetetlen észre nem vennünk, hogy azokban erős hódítást tett a világi szervezet utánzása. A régi, egyszerű törvénykezési eljárást a polgári, nagy készülletű eljárást tartalmazó §-ok nehezítik meg. Az egyháznak annyi szolgálatot, dicsőséget szerzett presbyteriumok mellé megszületett, a zsinat-presbyteri szervezetbe üstökénél fogva bevonszolt, egyházközségi közgyűlés. Hol vette ez magát? Hát biz az a községi képviselőtestület — valljuk be — esetlen utánzása. S baj lehet belőle, ha jogkörére nézve is azzal egyenlő értékűnek ismerni megszoknánk.

A községi képviselőtestület feltétlen intézkedő, ren-

delkező a község ügyeiben, nélküle a községi előjáróság nem tehet semmit, eljárásában magát annak utasításához köteles alkalmazni; végeredményében tehát a községi képviselőtestület felette áll a községi előjáróságnak.

Vannak már, — az itt-ott feltűnő jelekből ítélve, — kik az egyházközségi közgyűlést hasonló módon az egyháztanács felett állónak tartják, mit azonban én tagadni bátorodom és pedig épen az egyházi törvények alapján.

Fentebb mondtam, hogy tökéletes törvény — ha emberi mű — nincs. Ez meglátszik az egyházi törvényeken is, meglátszik azon részén, melyre itt hivatkoznunk kell.

Az egyházi törvény 20. §-a az egyházközség, tehát minden terhet emelő s így joggal bíró egyháztag hatáskörébe tartozónak mondja a) a rendes lelkészválasztást, b) a presbyterek és egyházközségi gondnokok választását, c) a presbyterium által újabb teher kivetése, egyházi fekvő birtok eladása, vevése, csereszerződés, kölcsönügylet megkötése iránt az egyházközség elé terjesztett javaslat feletti határozást, mely határozatok az egyházi felsőbb hatóságok jóváhagyása alá terjesztendők. — A 21. § pedig az egyes egyházkerületekre bizza, hogy szabályrendelettel állapítsák meg, hogy a fentebbi három pontban elsorolt jogot az egyháztagok közvetlenül-e? vagy választott képviselőik által s mily eljárás és módozatok mellett gyakorolják?

Ha valaki nem vett is részt a zsinaton, ezen 21. §. nyíltan meggyőzheti arról, hogy itt két felfogás állott egymással homlokegyenest; egyik, mely ragaszkodott a századokon át teljesen helyesnek bizonyult presbyterium felelős tekintélyéhez, mely nem §-ok által körülírt alkalmakkor, hanem igenis, midőn azt a helyi körülmények által szükségesnek ítélte, egybehívta a népgyűlést, közölte azzal a teendőket, kikérte tanácsát, támogatását s a gyülekezet szívesen vette e figyelmet a nélkül, hogy gátlólag fellépni

akart volna; a másik, mely már az egyháztanácsot, — nem tekintve, hogy az a nép által történt választással jutott felelősséggel járó intézkedési jogához, — régibb tekintélyéről alászállítva, legfontosabb intézkedéseiben alá akarta rendelni a népgyűlésnek. S ki ne látná, hogy a 21. §-ban az egyházkerületi szabályrendeletre utalás nem más, mint egy közvetítő gondolat, a két felfogás közti ellentét végleges megoldása helyett, az annyira — és méltán — féltett békekesség biztosítására.

És a mi tiszántuli egyházkerületünk miként oldá meg szabályrendeletével e kérdést? A legsajátságosabb módon! A 20. §-ban az egyházközség — tehát minden terhet emelő egyháztag — jogkörébe utalt teendőket a népesebb egyházaknál két részre osztja; a két első pontban említettek (lelkész-, presbyteriumválasztás) meghagyja a gyülekezet egyeteménél, az utolsó pontban említett, anyagiakra vonatkozó intézkedést, a gyülekezet tagjai által választott, ugynevezett egyházközségi közgyűlési tagokra ruházza. No már ennek az intézkedésnek logikai következtetéssel aligha nehéz nem lenne nyitjára akadni! A kisebb egyházakban az egyházközségnek fentartott teendők a gyülekezet tagjai kezében maradnak közvetlenül s a nagyobb egyházközség tagjai az anyagiakra vonatkozó beleszólástól megfosztattak s azt csak képviselőik által tehetik. Hát az, hogy valaki népes egyháznak tagja, rövidítőleg hathat az ő jogaira? S ha a nagy tömegtől tartott az egyházkerület, miért nem intézkedett a kisebb egyházakban is képviselők megfelelő számban választása iránt? Hiszen ezt helyesen tehetne volna s következetességből tennie is kellett volna. Mert ám mondják meg azok, kik egyházközségi közgyűlésül népgyűlést kötelesek összehívni, miként sikerül az nekik? Ugy, hogy az istenitiszteletről kimegy még azok nagy része is, kik azon megjelentek, nem várva be a közgyűlés megkezdését, a nagyobb rész pedig az istenitiszteletra sem megy, hogy a gyűlésen ott ne kelljen maradnia. S így oly számmal kell közgyűlést tartani, hogy az a szám nem igen több, mint az arány szerint megválasztandó képviselők száma lenne. S mit mutat ez? Azt, hogy a mi népünk nem kívánja magának azt a jogot, mely számára a 20. §. e) pontjában fentartva van s másfelől tartózkodik oly dolgokba avatkozni, melyeknek intézésére névszerint megválasztva nincs. Azt mondom, hogy ez a nép vezetés nélküli hajlama; természetes, hogy ellenkezőre is lehet hivatkozni, csak hogy tessék utána nézni, ott már izgató kéz működik és sohasem az egyház igazi érdeke mellett, hanem annak ellenére.

Kettős itt tehát a következetlenség; az egyik, mely az egyházi törvényben az egyházközség jogkörébe egyformán utalt teendőket egymástól elválasztja, a másik, mely a nagyobb és kisebb egyházak közt joggyakorlatra nézve különbséget tesz. Vagy mind a három pont alatti teendőt a

gyülekezet kezében kellett volna hagyni, vagy mindet a képviselőkre ruházni.

Hiszen tulajdonképen a pénzkérdés — épen a mai anyagi és nehéz küzdelmü korban, — leginkább ez tartozik minden egyháztagra, mert ott saját zsebe felett határoz s így olyanhoz szól, mely az övé is s midőn abba szól, más jogát nem sérti. De vajjon így van-e ez, például a lelkészválasztásnál? Talán igen, ha az egyes izgatók befolyása nélkül folyik le. De tekintsük csak meg az olyan választásokat, hol nem az illető papi egyénisége, nem a hivatal méltó betöltése, hanem más mellék, — vagy világi érdek volt a fő, bizony azt látjuk, hogy a templomba nem járók nagy tömege választ lelkészt azoknak, kiket vallássosságok templomkeresésre indít s van-e ennél nagyobb igazságtalanság? Itt csakugyan nem valósul ama különben igaz közmondás: ki mit eszik, iszik rá.

D—y—s.

Iskolaügy.

A hittanhallgatók tanítóképesítése.

E kérdésben három cikk jött be ismét lapunkhoz. Kiadjuk azokat minden megjegyzés nélkül s miután a jövő számban még egyszer summázzuk az eddig elért eredményt, a vitaügyet, úgy hiszszük, legalább egyelőre, levehetjük a napirendről.

I.

Elég fontos esemény, nevezetes ujtás a hittanhallgató ifjuság életében. Megszülemelését minden érdekessége dacára meglehetősen közönnnyel nézték egyházi lapjaink; legalább én amaz egy közleményen kívül, melyet e lap t. szerkesztője az első vizsga alkalmából, az intézmény tényleges életbelépésekor közelebbről irt, más cikket ebben a tárgyban nem olvastam; a terv fejlődési menetét egész megvalósulásáig egyházkerületi gyűléseink jegyzőkönyveiben láttam csupán. Megérdemelt volna pedig egy kis eszmecserét, már csak ösmertetés s rokonszenvébresztés szempontjából is; — szükséges lett volna annyival inkább, mert mint e lap 4-ik számában közölt újdonságból látjuk, theol. akadémiákon ugyancsak mostanában életbe léptetett alapvizsgálati rendszerrel már is komoly összeütközésbe jő s a kiegyenlítés a tanári karnak nem csekély gondot ad. Ezt látni lehetett előre s az új intézmény, a sikeres megvalósításával járó sok nehézség miatt, aligha könnyebb nem volt elvben, mint lesz a valóságban. Én nem reménylek hosszú életet neki, szükségesnek sem tartom azt. Megmondom miért.

Magyar prot. theol. tudományosságunk szegénysége, a minden tudományozaknál tapasztalható lázas ujtás és fejlődés, korunknak a lelkészekkel szemben támasztott nagy igényei, sok-sok okok a theol. tanszak fejlesztését, a hittanhallgatók alaposabb, szélesebb körű kiképeztetését is fennen követelik. Elmaradni nekünk sem lehet, nem szabad. Mennyivel többet tudhatnánk, mennyivel többet kellene tudnunk: sokszor eltűnődöm s sajnálkozom rajta csendes

falusi magányomban. A mit elmulasztottunk, fájdalom, nehezen pótolható, vagy épen helyrehozhatatlan. Hivatali, családi életgondok, földi bajok kötnek le, — távol a forrástól nincs miből meríteni, drága pénzen jutunk egy csepphez is. Itt megemészthet a tudvány, a keserű öntudat. Most már késő: ott, akkor lett volna ideje az alma mater kebelén. Rosszul esnék, ha félreértetném; legkevesebbé sem akar ez vád lenni főiskolánk derék tanárai ellen, — én mindig tisztelettel emlékezem vissza rájuk. Mi magunk vagyunk a hibások, nem fogtuk fel hivatásunkat; aztán egyebek mellett még az eddigi vizsgálati rendszer, mely a körülmények folytán nem is lehetett szigorubb, eredménydúsabb, mint a milyen volt. Felesleges számmal tömve voltak az egyes osztályok, az erősbek mellett ugyanannyi gyöngék; a tehetségeket kipuhatolni, fejleszteni nem volt idő, alkalom. Egy-egy tanárválasztásnál látszik meg aztán a képzés hiánya, alig akad két-három pályázó, — hát még valóban kvalifikált?! Ezután nem így lesz az. A tanerők szaporodnak, a tananyag szélesbül, különösen pedig az alapvizsgálati rendszer komolyan és szigoruan keresztülvive, rövid időn szép eredményt mutathat föl. Ez nagyban fogja növelni az ifjui ambíciót, alkalmat nyújt a tehetség kimutatására, megösmerésére, ösztönöz komolyabb munkásságra, valódi tudományos készülétre. Ezekhez járul még azon kedvező körülmény is, hogy a hittanhallgatók száma az új lelkészválasztási szabályzat létrejöttével a kellő mennyiségre leszállott. Tudja minden ifju, hogy érdek, összeköttetés, szerencse a készütséggel szemben ezutánra keveset nyomnak a latban s könnyelműen, kenyérkereset szempontjából, hivatás és komolyság nélkül nem igen lép a lelkészi pályára egy sem. Most már fel lehet írni a mi theol. akadémiáink tantermei fölé is azt a nevezetes jelszót, mely a berni egyetem kapuján tündököl: „μηδεις βεβηλος εισιτω“. — A tanárok és tanulók közti viszony, maga a tanrendszer is egészen más, sikeresebb lehet; az új korszaktól sok jeles ifju lelkészt várhatunk, nem olyanokat, mint a milyenek mi lettünk.

A jelenlegi hittanhallgatók helyzete hát irigylendő, sokkal jobb, mint volt a miénk, de nehezebb. Nehezebbé kell tenni azonban még egyszer annyira, hogy aztán az eredmény annál áldásosabb legyen. „Ki félelmes és rettegő, térjen hátra“ (Birák VII: 3). „Μηδεις βεβηλος εισιτω“! A kevés számú komoly törekvőkkel az ó és ujszövetségi exegesist, minden theol. képzettség feltétlen alapját, kellene elsajátíttatni mindenekelőtt a legszigorubbán, nem csupán a kötelezett semestereken át, hanem mindvégig, míg a tanpálya tart; ne válják meg bibliájától a theologus egy napra sem; seminariumok, külön gyakorlati órák létesítése által oda kellene vinni a dolgot, hogy a jövődöbeli lelkész mikor írást akar magyarázni a gyülekezetben, legelőbb is maga értse az eredeti szöveget s értelmet. Hol állunk ettől most?! És miután egyházi irodalmunk olyan szegény s forrásokért a külföldhöz kell folyamodnunk minden lépten-nyomon: a modern nyelvek tanítását, begyakorlását kellene eszközölni másodsorban minden áron, ide fordítani minden elszakítható időt, anyagi s szellemi erőt. E tekintetben nagyon sok a kívánni való Debreczenben is. Mit lehessen várni attól az ifjutól, ki szótárral kezében indul a külföld egyetemére? Méz helyett sejteket gyűjthet s hozhat haza csupán. Mi másképp lenne, ha ezekkel itthon elláthatná magát! Önképzést emlegetve nem érünk célra soha... Ha aztán e köz-

óhaj megvalósul, a maga egész sulyával hittanhallgató ifjaink vállaira nehezedik: akkor elég a teherből, — széles mező a theologia nagyon. A mi idő és erő még ezek után esetleg fenmarad, azt a legutolsó falusi lelkésznek is olyan igen szükséges (polgár) jogi ösmeretek szerzésére fordítanám a tanítóképeségi vizsga helyett, a minek ezek után nem marad helye a theologiában én szerintem.

De mint fentebb mondtam, szükségesnek sem tartom azt. A „szükséges“ szót természetesen nem absolut, csak relativ értelemben veszem. Ugy volna jó, ha a lelkész mindent tudna: tanító, jogász, orvos, gazdász stb. lehetne egy személyben. Azok az indokok, melyek a tanítóképeségi vizsgálat életbeléptetését eredményezték, vitathatók pro et contra, felfogás dolga. Egyházkerületünk felkarolta az ügyet, tanácskozás tárgyává tette, a dunántulról hivatván föl figyelme reá s im' kötelezőleg kimondotta minden hittanhallgatóra nézve, míg „más egyházkerületek theol. akadémiáiban ily kötelezőleg kimondva nincs.“ — A népiskolai tanügyi bizottság véleménye szerint a lelkészek egyszersmind iskolafelügyelők lévén, „kivánatos, hogy rendelkezzenek is az ahhoz szükséges képzettséggel; ismerjék az általános didaktikai elveket annyira, hogy bírálólag tudjanak fellépni“... Ennek a kívánságnak, legalább a debreczeni főiskolában, hol a nevelés- és oktatástan rendes tantárgyként adatik elé, a tanítóképeségi vizsga nélkül elég volt téve eddig is. Különbben is az az iskolai felügyelet nagyon kényes dolog s ha épen a tanítási módszer bírálgatásáig kiterjed, teljességgel tarthatatlan. Egy régibb modoru tanítóval az újabb neveléstudomány nem épen mindenkor szerencsés módszereit nem fogja megkedveltetni egy ifju paedagogus lelkész sem; a jövő tanító nemzedék pedig jól szervezett képezdek tanítványa lesz... Sohase vinném tulságba a felügyeletet; önértetes, magaértó tanítót bánt az, másnál meg hasztalan; nem terjeszteném ki a módszerre, csupán a tananyagra, mit és mennyit tanít hivataltársam... E kis kitérés után kérдем végre, hogy ha a képezdek tanárai, kik népiskolai tanítók sohsem voltak, képeségi vizsgálatot sem tettek, jó népiskolai tanítókat növelhetnek: miért szükséges akkor ilyesmire kényszeríteni a hittanhallgatókat, a lelkészeket?

Legelfogadhatóbb érvnek látszik e vizsgálat szükségessége mellett az, hogy több hittanhallgató elvégre maga is tanító lesz, hosszú küzdelem, akad. tanpályája megfutása után ér oda, hova a képezde elvégezésével előbb s könnyebben juthatott volna. Megeshetik, megtörtént nem régiben épen egy tanuló társunkkal. Letette a képeségi vizsgát annak rendi és módja szerint és le fogja tenni minden utána következő, ki a törvény eme kényszerűsége alá kerül. Egyes ilyen kivételekért nem terhelném az egyetemet. Azt meg csak megmosolyogtam, mikor a t. szerkesztő ur e vizsgát theologusaival megkedveltetni akarván, imígyen szól: „Nem megnyugtató tudat-é az egy ifjura, hogy ha egyik téren nem kedvez a szerencse, egy más pályán is igényelhet magának tisztos megélhetési kenyeret“? Itt, nem, soha.

Én tehát az eddigi gyakorlatot e tekintetben teljesen elegendőnek tartom. A nevelés- és tanítástan alapelveivel volt alkalmam megösmerkedni a hittanhallgatóknak eddig is, a lelkészi pályához, az iskolafelügyelethez szükséges paedagogiai ösmeretet megszerezhetette; bővebb tájékozottság kedvéért a neveléstan tanára elméleti előadásait gyakorlati

módszertani órákkal könnyen kiegészítheti. A legbuzgóbb ügykarolás, keresztülvitel s tanítóképeségi vizsgálat mellett is, a másod év végével megszűnt s félbenmaradt gyakorlat, továbbképzés nélkül a dolog lényegében és végeredményében épen oda megy ki, a hol ezelőtt volt, az eddigi fél éves colloquium, az ezutáni képeségi vizsga a kápláni évek utánra ugyanazonegy értékre devalválódnak. Pro forma pedig könnyebb volna az, mint emez.

A tulterhelés kikerülése, magasabb érdekek s óhajok megvalósíthatása szempontjából, különösen pedig azon okból, mert az újabb theol. vizsgarendszer mellett sikeres komoly tanítóképeségi vizsgát reményleni alig lehet: facultativá kellene a theologusokra nézve átváltoztatni azt, úgy a mint a főt. püspök ur elnöklete alatt 1884. szept. 14 én tartott értekezlet tanjainak többsége óhajtotta.

A t. szerkesztő ur czikke bármily meleg hangú, a sorok között sokat lehet olvasni. Nyíltan bevallja, hogy az ifjak nem nagy kedvvel néztek elébe; — nem is fognak vele megbarátkozni soha. A dolog lélektani okait, azt hiszem, szükségtelen emlegetnem.

Lehet, hogy elfogult vagyok. Mikor mint juratusok főiskolai köztanítókul jelentkeztünk, nekünk is kellett képeségi vizsgát tennünk. Még akkor nem a módszertanból, hanem inkább az egyes tantárgyakból kérdeztettünk. Nem dicsekvésképen mondom, de ha egyébből nem is, a magyar nyelv- és mondattanból otthon éreztem magamat. Mindjárt a legelső kérdésnél megakadtam, nem tudtam megmondani, hogy az „a“ és „az“ névelők közt „a l a k i“ különbség van; a földrajzból pedig, hogy a Niagarát mely tavak lejtői képezik? És kaptam mind a két tantárgyból, ha jól emlékszem, alig elegendőt . . . A mostani rendszer mellett is megtörténhetik ilyesmi, hanem azért lehet valaki jó theologus s iskolafelügyelő is.

E sorok írására a t. szerkesztő ur említett czikke birt. Nekem ez a meggyőződés. Ha nem használhatok vele, ártani még kevésbé, — csak az igazat mondani akartam.

Kiss Bertalan,
keéri ref. lelkész.

II.

Tulhaladott álláspont ugyan s nem is sok hasznalés . . . de azért még se maradjunk adósok. Különben is „ad poenitentiam properat, cito qui iudicat.“

E lapok folyó évi 3-ik számában szerkesztő ur a hit-tanhallgatók tanítóképesítésével egyházunk és tanügyünk életében beállott „új korszak hajnalát“ üdvözölvén, az ügy melletti lelkesedésével azt kérdezi ez új intézkedés elleneitől: „nem nagyobb tekintélylyel s hatással működhetnek-e az iskolákban azon leendő lelkészek, kik tanítói diplomával is ellátva mennek ki az életbe, mint az eddigiek, kiknek nem volt ilyen oklevél szerzésre alkalmok?“

Epaminondási figyelemmel vártam, hogy ki dobja félre a lelkészi tekintély sulya alól ezen támasz gyanánt odacsempészett nádsipot, — s miután hiába vártam, sőt nem kevés boszuságomra az „új intézkedés“ bástyafalai felől a „Paedagogiai Szemle“ érdemes szerkesztőjének, Rill József urnak, — respective az ő bodzafapuskájának ismeretes hang-

ját is meghallottam: sok dolgaim közepette is halaszthatatlan kötelességemnek ismerem a provokált választ megadni.

Hát annyira lesülyedt már az a protestáns lelkészi tekintély Magyarországon, hogy annak kiemelésénél ilyen kicsinyes emeltyűkre is szükség van? Hát annyira meg van tépve már theologiai s általános képzettségünk palástja, hogy paedagogiai diplomatikus foltok nélkül az elemi iskolák küszöbeit sem léphetjük át? Hát annyira neki lendült és felvirágozott középiskolai tanügyünk az újabbkori képezdei oklevelekkel bíró tanárok vezetése alatt, hogy a 8 esztendei küzdelem egy tanítóképezdei diploma sulyának aequilibrilozására sem érleli meg a theologia, vagy akármely más pályára lépő növendéket!? Én ezt nem gondolom; nem hiszem; feltenni nem akarom.

Azt ugyan egész szerényen bevalljuk mi „elmaradott prot. lelképásztorok“, hogy sorainkból (hát a diplomatikus tanítókéiből??) eddigelé nem igen kerültek ki sem Pestalozzik, sem Comenius Amósok, sem Disztervégek stb. s talán csak kevesőnknek jutott osztályrészül az a ritka szerencse, (?) hogy Lubrich Ágoston 6 kötetes s kitűnő magyarsággal (!) irt, — sok egészséges philosophiai s neveléstani elvekkel (?) összeállított neveléstanát és történelmét keresztül gyötörje; sőt még a Simonyi, Szinnyei stb. féle magyar nyelvtanokból se mindnyájan tanultuk meg az ígék idejének legújabb elnevezését, vagy az összetett és összevont mondatok közötti különbséget; a harkály lábujjainak az állását, nyelve sajátságának mibenlétét, — a bojtortján gyökereit sem igen vizsgáljuk s az arányos osztás legelső példájánál, vagy az ikosoedron symmetralis síkjainak megállapításánál azonnal fennakadnánk stb. stb., de hát talán csak nem is ezen s az itt felsoroltakhoz hasonló mély bölcseségek árán lehet azt a „nagyobb tekintélyt és hatást“ megvásárolni, a minővel mi „tanítói oklevéllel nem bíró lelkészek nem működhetünk?“ Mert ha igen, akkor talán még póttanfolyamra se kell mennünk, levén ez az ár a krumpliczükornál is olcsóbb? Szánalomig ferde . . . naiv felfogás az, hogy egy gymnasiumot, theologiát végzett mellett ember önszorgalom s tapasztalás folytán évek hosszu során sem képes magának azt az ismerettömböt megszerezni, a mit egy 17 — 19 ifjoncz 3—4 év alatt ott a képezdén elsajátíthat.

Óh magasan repülő papiros-sárkánya az ambícióval megkeresztelt szakképzettségnek, beh kár, hogy az orrod sokszor földbe is vágod!!

No de hiszen nem is az ismerethalmaz itt a fő, hanem a methodika! Ennek a szabályai pedig, — ad modum influentiae electricitatis, — egyedül a „szakférfiak“ közelében s szócsovén át nyomatnak a „szakférfias andó“ növendékek lelkébe! Nagyon szép! csak hogy először is kérdésbe bátorkodom tenni, kik azok a szakférfiak p. o. Debreczenben? Theologiát végzett, részben lelkészséget is viselt, szorgalmas és szakavatott munkásai a nevelésügynek, a kik előtt talán még egy Rill József is kalapot emelhet, bár a paedagogiát nem az „Ung. Schulbote“ lapjairól tanulták! No tisztelt férfiak, jó lesz nektek is ad terrorem populi minél hamarabb oklevél után látni s bölcsen teszitek, ha a nagyságos kir. tanfelügyelő urakat is megadmoneáljátok, hogy a paedagogica practicanak 1-ső §-a ez: diplomát szerezz; különben pedig a hivatalos tekintély otthon marad az asztalfiókjában. — Beh kár, hogy a „Talmi

aranykorunk" szerzője ezt a nisust meg nem örökölte! Azután, ha igaz az a közmondás, hogy az „irály az ember“, az is igaz, hogy a methodika maga a tanító. Mert mind-egyiknek kell lenni módszertanának s a kinek nincs, az elcsapni való. S itt már talán én is elmondhatom: sapienti pauca . . .!

E mellett azt sem vagyok eléggé optimista feltenni, hogy ennek a vizsgának s az arra való előkészületnek az ifjakra nézve maradáandó theoretikus haszna legyen. A legnagyobb rész tanulni fog a vizsgának s később nem a szoros értelemben vett tanítói pályán működven, oly alaposan el fog felejteni mindent, mintha az iskola padjainak a porát a Léthe hullámaival mosta volna le magáról! A komolyan számbavehető eredmény tehát tökéletesen egy, akár van a theológián tanítóképesítési vizsga, akár nincs. Szakképzettséghez kedv, hajlam, hivatottság kell, nem pedig lelket ölö kényszer.

Vagy a diploma a szakképzettséget is pótolni fogja és tekintélyt ad annak, a ki ezt más uton meg nem szeresheti? No az első kérdésre feleljenek meg — s részben már meg is feleltek — azok, „kik az új intézkedésnek barátai.“ A másodikra majd megfelelek én.

Hát ha a pápaszem a tanító orrán tekintélyessé teszi azt is, a ki nem tekintélyes: ugy a diploma is számbavehető tényező lesz a lelkész egyéni értékének hatványozásánál. Mert jól esik felennem, hogy egy a gyermekek fejénél magasabban látó tanító sohasem az oklevél hamis nyelvű serpenyőjében fogja ám lelkésze iránti tiszteletének a quantumát mérlegelni, hanem valami más és érzékenyebb mérlegen, mely sulyirányvonalának magasabban fekvő pontján van feltámasztva, mint ama papirosra festett vaskalapos auktoritás. Valójában midőn ama kérdést elolvastam, önkénytelenül eszembe jutott egy elég gyakran emlegetett prókátornak a neve, ki ügyvédi oklevelét gazdagon aranyozott széles rájába foglalva, elfogadó termébe akasztotta fel, hogy ott lássák és mindenek csodálják az ő rengeteg s papiron álló jogi bölcseségét. Hogy is mondja csak Publius Syrus? „Qui se ipsum laudat cito derisorem invenit.“

Nem akarunk hát mi iskoláinkban diploma által biztosított tekintélyt, — mert hiszen így még az is megtörténhetnék, hogy szebb és ragyogóbb diplomát állítnának szembe a miénkkel és hova lenne akkor az auktoritás? — nem akarunk hamis kövekkel csillogó auszlágot; nem akarunk tekintélygépet, hanem igenis akarunk valami mást, mely jóra való s a képzettséget a tudakosságtól, a kötelességteljesítést a kapkodástól megkülönböztetni tudó, tehát komolyan számbavehető tanítóink előtt szeretettel párosult tekintélyünket mint eddig fentartotta, ugy hitem szerint a jövőben is mindenkor meg fogja őrizni. Általában tartózkodjunk a korunkat jellemző szédelgés istápolásától.

Földes, 1887. február 1.

Eröss Lajos,
ev. reform. lelkész.

III.

Nagy örömmel olvastam e lap 3-ik számának vezércikkét, mert a szerkesztő ur oly megdönthetetlenül s anynyira meggyőzőleg írta le itt a hittanhallgatók tanítóképesítésének szükséges voltát, hogy azt kifogásolni, avagy megczáfolni egyáltalában nem lehet.

Örömet fokozta annak utó-meggondolása, hogy mily nagy előny lenne reánk segédlelkészekre nézve is, ha megszerezhetnők azon uton a tanítói diplomát, melyen a harmadéves hittanhallgatók, azaz, ha annak megnyeréseért mi is tehetnénk vizsgát a hittanhallgatók tanítóképesítő vizsgáló bizottsága előtt. Azt hiszem, nagyon szerény kívánság s könnyen megadható azoknak a szegény káplánoknak, a kiknek helyzetökön való segítés napi kérdéssé vált. (Lásd Prot. és Isk. Lap 4-ik számának vezércikkét.)

Nagy előny a tanítói oklevél bírása a pályázásoknál is, mert egy egyházkerületi határozat világosan mondja, hogy azok a segédlelkészek, kik tanítói oklevéllel bírnak, pályázás esetén előnyben részesülnek azon kortársaik fölött, kiknek nincsen ilyen oklevelök. Már most ha figyelembe vesszük azt, hogy a mostani theologusok a 3-ad éven (vagy akkor a mikor) megszerzik a tanítói oklevelet, a 4-ik év elvégezte után, alig egy pár hó mulva, első lelkészképesítési vizsgát tesznek: lehetetlen át nem látnunk, hogy ő rajtok már van, mi rajtunk pedig — kiket a zsinati törvény szigora legelsőben'ért — alig van segítve és könnyítve; lehetetlen át nem látnunk, hogy a pályázatoknál ez által mily előny adatott nekik s mily hátrányban maradtunk mi. — Nem azért, mintha irigyleném az ő helyzetüket; mindazáltal óhajandó volna, ha a segédlelkészek is szerezhethetnők tanítói diplomát magoknak.

Azonban nem csak előnye, hanem haszna is van annak, ha a segédlelkész tanítói oklevéllel bír, nevezetesen ez által két működési tér nyílik meg előtte s a kettő közül azt választja, melyikhez inkább érez kedvet és hajlamot. Igen, mert lehetnek, sőt vannak is olyan segédlelkészek, kiknek van ugyan alakjuk, de sem valami különösebb hivatások, sem hajlamok nincs a lelkészi hivatalhoz s megfordítva vannak olyanok, kiknek megvolna a hajlamok és kedvök a lelkészi hivatalhoz, de alakjuk nincs; sőt vannak olyanok, kiknek sem kedvök és hajlamok, sem pedig alakjuk nincs: főként az ilyenekre nézve mindenesetre nagy haszon, ha bírnak tanítói oklevéllel, mert nem kénytelenek kedvetlenül is munkálkodni az Ur szőlőjében, — mit siker ugy sem követne, — hanem működnek azon a téren, hol a szolga megérdemli az ő bérét.

Ez által tehát némileg segítve lenne azon segédlelkészekre is, kiknek nem állott módjokban a tanítói diplomának könnyebb uton való megszerzése, segítve lenne addig is, míg a Prot. és Isk. Lap 4-ik számában Farkas József által ajánlt segédlelkészeket segélyző egyházkerületi pénztár megalapulna.

Kálmán Béla,
ev. ref. segédlelkész.

A lelkészi fizetés kérdéséhez.

(Vége.)

Erdős József még a 27-ik számban „aratás előtt“ cím alatt az egyházi takarékmagtárak felállítására, illetve szaporítására hívja fel a figyelmet. Az ifjú lélek egész hevével csüggy a kérdésen s ajánlja, hogy gondolkozzunk felette, de még — a r a t á s e l ő t t. Azt hiszem azonban, hogy miután e lap 36-ik számában a Darcsy Bertalan s később a 42-ik számban a nt. Segesvári esperes ur e kérdésre vonatkozó

közleményét olvasta, ő is gondolkozóba esett s ha eddig nem tette meg a lépést egyházában a magtár megalapítására, nagy valószínűséggel kedvezőbbidőkre fog várni a mostaniaknál. Bizony, az oly sok éven át hasznosan gyümölcsöző intézmény felett megkondult a halálharang!

A magtárak veszedelmét a nevezett két közlemény eléggé rajzolja. És én hozzá teszem még azt, hogy az egyházi takarékmagtárak 25%-os kamatjára Királyhágón innen és túl rá ütötte a bíróság az uzsoravétség bélyegét.*)

Igy állván a magtárak, sőt a bortárak ügye is, másfelé kell gondolnunk a kérdés megoldásával. De míg erre térnék, engedelmet kérek az érdeemes cikkezöktől, ha ki mondok, hogy sok tekintetben nem tudok velök egy nézetten lenni. Azt aláírom, hogy 8% kamat mellett csakugyan nem érdeemes a magtárakat fentartani. De abban kételkedem, hogy akármelyik felsőbb egyházi hatóság, legyen az egyházkerület vagy konvent, vagy akár zsinat, kielégítő sikerrel tehesse lépést oly értelmű törvény vagy rendelet alkotása érdekében, mely a magtári kölcsönök után 8% kamat szedésénél többet engedélyezzen. Hova vezetne ez?! Ha az egyházaknak megengedtetnék: meg kellene engedni egyeseknek is. De így aztán nem csak az a sok szép beszéd menne kárba, mely az uzsora-törvény alkotásakor elmondott, de egyuttal a már felfedezett alkalmakhoz még egy újabb lenne adva arra, hogy a törvény intenciója kijátszások. — Ellenmondásnak látom a nt. Segesvári ur azon állítását, hogy a magtári kölcsönzés kamat nélküli és így ingyen kölcsönzés és mégis 10 évi átlagot véve fel, „a magtári készlet rendszeren és pedig szépen növekedett.“ Mert a 10 évi átlagban nem csak azt kell felvennünk, hogy a tavasszal kikölcsönzött drágább termény őszzel olcsóbbal fizettetik vissza, hanem azt is, hogy néha megfordítva áll a tétel.

Az egyházi magtáraknak csak mellékes czélja lehet az, hogy kikölcsönzése által az inségnek kitett nép nyomorán enyhítve legyen, főczél abban az, hogy az egyháznak jövedelmi forrását képezze. S ha csakugyan segíteni akarunk vele (— és itt jól tudom, hogy merésznek látszik állításom, — de csakis látszik!): nem is szabad 8%-on felül járó kamatra adni azt. Mert ha igaz az, hogy a 8%-nál drágább pénzkölcsön a kölcsönzöt előbb-utóbb tönkre juttatja, úgy igaz ez a termény-kölcsönzöre nézve is. Ugyanis a tapasztalás azt igazolja, hogy a magtári kölcsönt néhány véka erejéig a szegényebb, a napszámból élő néposztály szokta igénybe venni, ámbár, mint sok egyébben, ebben is akad kivétel. Ennek természetes következménye az, hogy nem kis gondot, kellemetlenséget okoz a kölcsön beszédése.

*) Sőt többet mondok. A hegyi vidéken igen sok helyen bortára is van az egyháznak. Egyik kisdéd egyház 30—40 s 50 literenként a magtári kölcsönzés mintájára 25% kamat mellett osztotta ki borát az egyes gazdák között. Az italmérési jog bérlője jogesonkítás miatt bíróság elé vitte panaszát s a kérdésben illetékesen ítélő szolgabíró, minden barátságos összeköttetés ellenére nem csak a jogesonkításban mondta ki hibásnak az egyházat, illetve a bortárt kezelő gondnokot s szolgáltatatta ekképen a zsidó-bérlő kezébe: hanem egyuttal hivatalból üldözendőnek deklarálta az uzsoravétségért is. S ez utóbbi bajtól felebbezés folytán az alispán mentette meg az egyházat, az uzsoratörvény azon intézkedése alapján, hogy az uzsora vétsége csak a magánpanaszló vádjára üldözendő.

Nincs a világon az az alapszabály, mely az adós szegénységét fizetés-képességgé emelje. A szegény embernek megéröltetésébe kerül csak a tőke befizetése is, ha kamatja nem volna is. Sőt — ha a tőke továbbra is nála hagyatnék a rosabb évben s csak a kamatot fizetné be, ezt sem tehetné megviselés nélkül. Bekövetkezik az, a mi épen nem kívánatos: vagy oda vész a követelés, (mert már a másik évben még terhesebb lesz a kötelezettség), vagy pedig bíróság útján kell behajtani s esetleg a kezest venni elő. Bizony nem kívánatos dolgok ezek! A mennyiben pedig a terménykölcsönt nem beruházásra, hanem merő fogyasztásra veszi föl a szegény ember, annyiban az, még ugyanazon kamatláb mellett is, drágább kölcsönt képez, mint a pénzkölcsön, melyet beruházásra is fordíthatott volna.

Nem állhat meg az a felfogás, hogy hát az a kevés termény nem sokat számít. A falusi embernek a hombárja alkotja a pénzes tárcza nagyobbik rekeszét; apad annak a tartalma, bármi keveset vegyünk is ki belőle.

Az eddig existált magtárak, mint nt. Segesvári ur is mondja s mint a tapasztalás is igazolja, a gyakori tőkevesztések ellenére is növekedtek*) s nem megvetendő jövedelemforrást alkottak. Tagadhatatlan, hogy az ettől való elesés nem kevés aggodalomra adott okot. Némelyik egyház, az uzsora-törvénybe való ütközés kikerülésére 8% kamatot ír és számít ugyan a kölcsönző terhére, de külön kiköti, hogy (az alapszabályba az uzsoratörvény megalkotása után beillesztett pontnál fogva) a kölcsönző mint részvényes, bizonyos terménymennyiséget ajándékoz vagy ajánl fel a magtár javára. Azt talán mondanom is felesleges, hogy ama bizonyos terménymennyiség quantuma történetesen épen megfelel annak az összegnek, mely a szerződésben kamat czímen kitett összeget 25%-ra egészíti ki. Hogy meddig sikerül ez eljárás, nem tudom, de, mert ez is csak uzsora, nem helyeselhetem. Mert bármi formák mellett is, bátor vagyok kérdezni, miből foly be ma az a 25%? Hiszen a földbirtokos, legyen az kicsiny vagy nagy, megelégszik, ha egyre-másra 6%-ot jövedelmez birtoka, befektetéseivel! S hányszor száll e 6% alul a semmin! Az ugyanazon község területén eszközölt kikölcsönzés, uzsorakamatjával együtt csak onnan folyhatik be. De hát a kikölcsönzők, összegökben véve, kedvezőbb körülmények közt volnának — mint az egyesek? Sőt épen az egyes gyengébbek az összesnek nyomják alább mérlegét. Még a szántóföld is megboszulja magát, ha rajta uzsora-gazdálkodást folytatunk (rabló-gazdálkodásnak mondja egyik gazdasági írónk!). S népünk, melyen pedig, mint a közlemény írói mondják, az intézménnyel segíteni akarunk s mely, Gáthalmi szerint is, több terhet már nem bír, elfogja-e birni tovább is, hogy magtárunkat a rajta felvett uzsora-kamattal neveljük? Bizony, ha a forrásból többet meritünk, mint a mennyi abba időnként növekedésképen ugyanazon idő alatt gyülni tud: előbb zavaros vizre találunk s aztán kimerítjük a forrást...

Mit tegyünk hát? fogja kérdezni az érdeemes olvasó, hogy népünkön is könnyítsünk s az egyház jövedelme is meg legyen mentve. Tegyük azt, a mit az olyan egyes gazda

*) Kivéve természetesen azokat, melyek a gondatlan kezelés következtében teljesen tönkre mentek a szó szoros értelmében. Ilyen van — fájdalom — bőven!

tenne, ki az uzoratorvény előtt nagy kamatra kiadandó buzakészletet tartott s a mit már több egyház követett: értékesítsük magtárainkat a legelső kedvező alkalommal pénzre s a pénzt tőkésítsük biztos helyen. Ennek támogatására felhozhatom még a magtár kezelésével járó kellemetlenséget, terhet, a mely eddig első sorban mint ellenőrzőnek, a lelkészeknek okozott legtöbb gondot. — Így a jövedelem is meg lesz, a törvénynek is elég lesz téve, eljárásunk humánus s teljesen hozzánk illő.

* * *

Ideje lesz a mondottak után rövid konkluziót vonni. A csekély jövedelmű lelkészi állomások helyzetén a párbérnek fixumra való fordítása sokat segít. Talán felesleges is megjegyezni, hogy az ily művelet keresztülvitelére az állomás megüresedése s célba vett betöltése adja a legkedvezőbb alkalmat. Egyházi felsőbb hatóság, egyetemleges kötelezettséggel, ily gyökeres átalakítást a dolog természeténél fogva nem prémálhat. Egyedül az esperes lesz hivatva az említett időben kellő tapintattal megragadni az alkalmat.

A hol a fixum sem javít az állapotot: a két állomásnak (lelkészi és tanítói) s ez állomások fizetésének egyesítését parancsolja keresztülvinni szegénységünk. A közalaptól nyerendő segélylyel a tanítói terhes kötelesség viselése a csekély tanítói fizetés mellett az eddigi viszonyokhoz képest legalább is kétszeresen lesz jutalmazva.

A csoportosítással nem teszünk jó szolgálatot sem a csoportosított egyházaknak, sem azok lelkészeinek. Sőt, midőn a lelkészek fizetésének javításával a ref. vallásos erkölcsi életen akarunk lendíteni, a csoportosítás utján épen az ellenkező eredményre jutunk.

Az egyházi közmunka-tételek határozottan pénzzel váltandók meg.

Végül a takarékmagtárak s a hol vannak, a bortárak a mai viszonyok közt tarthatatlanok. Szükség hát azoknak értékesítése, a mi nem zárja ki azt, hogy az értékesítés utján nyert pénznek, mint tőkének kamatja a magtári jövedelem által fedezett szükségletre fordíttassék.

Az eljárás nagyon figyelmes körültekintést kíván. A hány az egyház: annyiféle a baj. Csakugyan, Gáthalmival szólva, ezerjófű után kell látnunk, mert a betegség sokféle, nem lehet valamennyire egy receptet írni. Hát ha még a diagnosis is téves?!

Észrevételeimben annyira igyekeztem a tárgy mellett maradni, hogy a hivatolt közlemények némelyikében a szükség élénk rajzolására felhasznált színezést szándékosan kerültem. A közrebocsátásban pedig, megvallom, nem szereplési vágy, de a legmelegebb érdeklődés vezetett azon kívül, hogy az én tisztelt barátom, a szerkesztő, kivel e kérdések felett többször eszmecserét folytattam, e szerény észrevételek megírására hathatósan serkentgetett.

Rózsa Sándor.

Egy kis észrevétel és felvilágosítás.

A „Prot. Néptanító“ 5-ik számában „tanító és tanár“ cím alatt Nagy Sándor tollából egy cikk jelent meg, mely Ember Jánosnak „a magyar néptanító anyagi helyzete“ című

röpirata alapján, oly sötét képet rajzol tanítóink anyagi, szellemi és erkölcsi állapotáról, hogy ha az csak félig-meddig volna hű és igaz, méltán megdöbbenhetné s aggodalomba ejthetné mindazokat, kik a népoktatás ügye iránt bármi kis részben érdeklélnek.

E sötét és véleményem szerint egyáltalában nem találó kép bemutatása után, így folytatja cikkiró okoskodását:

„Mint hogy a tanítók nagy része a tanítóképzőből kerül ki, emlékezzünk meg a képzőintézetek nevelő-tanáiról. A röpirat azt mondja: a szó valódi értelmében a tanítók kevésbé lesznek emberek. — Ez tévedés. Mert a tanítóképzőbe is mint emberek mennek. De úgy is jönnek ki onnan, mint emberek. Csak kevesen válnak jellemmé. Ennek okát nagyobb felerészben a tanítóképzőkben uralkodó fegyelmi és tanítási rendszerben véljük megtalálni. Egy elterjedt tudományág, a vallásbölcseleti irány uralkodik a tanítóképzők nehányában, ellentétben-e az intézetek céljával, nem firtatjuk, melyről Deák Ferencz úgy nyilatkozott, hogy az „olyan mint a zsir, minden ételhez jó, magában pedig élvezhetlen“, mely minden áron pietikus embert akar nevelni. Mint hogy a tanítóképzők tanárai, kevés kivétellel, azon tudományok köréből jutnak a tanári állásra, a kegyeskedő hangot belevegyítik minden tudományágba egész a tulásig, sőt nem ritkán, a tárgy szellemét is alagyúrik a kegyeskedő módszernek, akár türi a tárgy természete, akár nem. Ennek eredménye egy bizonyos foku szegletes félnétség a növendékekben, gyámoltalan tartózkodás, mely a képezdei ifjakban lépten-nyomon kedvetlenítőleg feltűnő. Vegyük ezekhez a tanítóképzőkben uralkodó fegyelmet, mely alatt az ifju mindig a gyöngébb fél, akár van igaza, akár nincs. Végre nem lesz belőle se férfi, se nyul. Erőt vesz rajta az alattomoság és szolgálai meghunyászkodás. Ezt kiviszi magával az életbe, s lassanként megéri a többi hibákra is.“

Cikkét pedig így végzi: „Vagy talán azért vallják a tanítóképzők tanárai — nem nevelő-tanárai — a ma szokásos tanítási elvet, mert innen-onnan így is felmerül a panasz, hogy a tanítók önállóságra törekedők, szabad véleményt is mernek nyilvánítani, hetykélkedők, semmi tekintélyt sem ismerők. (lásd Matavowszky tolnamegyei tanügyi jelentését.) Az ilyen vádat nevezhetnők az igazság szándékos megkerülésének is. Hát oly borzasztó valami az, ha egyik-másik, a szerzetesi hármasság fogadalm lánczaival a lenézés sziklatömbjéhez fűzött tanítónak lelki világa ablakára ragasztott olajos papirt átlukasztja a külről jövő világosság? Nem uraim, sőt önöknek kellene feltárni hallgatóik előtt a férfiaságnak és műveltségnek jutalmát és csalódásait. Ha nem érnék el hallgatóik az életben a kilátásba hejjezett boldogulást, azok nem fognának váddal visszafordulni tanáraik ellen, hanem elég erősek lennének magokban keresni a hibát és azon vad kontraktusokban, melyek valódi cseléd-bérben, sőt néhol 60—80 forintban öntik a tanító évi fizetését. Végre a tanítóknál se mind arany a tiz frankos. De a más sajkája se mindig tiszta vizen laviroz.“

Nagy Sándor cikkének idézett részére a Prot. Néptanító szerkesztője következő megegyezést tesz:

„Nem tudjuk, melyik tanítóképezdéről vette (cikkiró) e képet, de saját tapasztalatunk alapján az igazságnak tartozunk azon kijelentéssel, hogy az általunk közelebről ismert intézetek tanári karára ez nem illik. Felhozzuk például a hozzánk legközelebb eső debreczeni tanítóképezdét. Bár nem volt szerencsénk ennek növendékei közé tartozni; de a műdicséri mesterét! s mi nem ismerünk ezen tanítóképezdéből kikerült oly

tanítót — pedig az idők folyamán sokkal volt alkalmunk találkoznunk és ismeretségre lépni, — kinek magaviseletén ama fel-tűnő pietisticus irány és hajlam volna észlelhető, de igenis ismertünk többet olyat, a ki férfiaság s jellem tekintetében kifogástalan!

Azt, hogy a felekezeti tanítóképezdek tanári kara többnyire theológiát végzett egyénekből áll: mi sem helyeselhetjük, nem azért pedig, mert theológiát végeztek, hanem azért, mivel a theológiát nem tartjuk egynek a tanári szakpályával, melyen az egymástól különválasztott tudomány-ágak lehető legszelebb alapon való ismertetése műveltetik s melyen az egyén éveken át úgy képeztetik, hogy belőle egy egész életen keresztül nevelő, tanító legyen.

Készséggel elismerem, hogy a szerkesztő megjegyzése nagy mértékben alászállította N. S.-nak a tanítóképezdei tanárok ellen általánosságban emelt vádjait; de éppen az a körülmény, hogy a debreczeni tanítóképző intézetet hozta fel például, gondolkodóba ejtett. Utána jártam tehát s tudakozódásom után úgy vagyok értesülve, hogy cikkíró éppen a nevezett intézetnek volt egykor növendéke. Ismer-e több tanítóképezdet, természetesen nem tudhatom; de hogy vádjai első sorban a debreczeni ellen irányulnak, előttem legalább, nagyon valószínű. — Az állami tanítóképezdeket ugyanis nem igen vádolhatja azzal, hogy „minden áron pietikus embert akarnak nevelni“, — sem azzal, hogy tanárai kevés kivétellel theologusok. Felekezeti tanítóképző intézet nincs körülünk más messze vidéken, mint a debreczeni, mely körülményszintén feltevés mellett bizonyít. Éppen ezért N. S. cikkére, illetőleg vádjaira a szerkesztő megjegyzése után is szükségesnek látok egy kis észrevételt; sőt a szerkesztő megjegyzésének második felére szintén óhajtok egy-két felvilágosító szót tenni.

—s—s.

(Vége köv.)

Irodalom.

Értesítés id. Sz. Nagy Károly könyveiről. (Folytatás.)

Az elsorolt bizonyítványokon kívül munkáim megjelenése után, hirlapokban, magánlevelekben és személyesen, mindenkintől csak a legkedvezőbb elismerő nyilatkozatokat kaptam, u. m. Liszt Ferencz nyilatkozata Reményi által, — Mozsonyi Mihály, — Wöhler Gothárd, — Engesszer Mátyás, — Zsaskovszky Endre, — Schmied Péter, — Mátrai Gábor, — Szénfi Gusztáv, — Nyizsnyai Gusztáv, — Bartalus István, — Zsaskovszky Ferencz, — Körösi Sándor, Kálmán Farkas, — Koronkai Kiss Lajos — és igen sok másoktól.

II. Erdélyországi Karénekes Könyvem megjelenéséről.

Az erdélyi év. ref. egyházkerület által az 1838-dik évben kibocsátott s úgy nevezett: „Megújított és törvényesen bevett Énekes-Könyvben“ lévő dallamokat úgy, a mint azokat az egyházkerület akkor elfogadta és megerősítette, mely tartalmaz 57 énekdallamot, melyek nagyobb részben Magyarországon is használhatók, négyes hangszóra, vagy orgonára, avagy zongorára, chorális közbejátékokkal együtt, egyaránt használhatólag kidolgoztam és az 1848-dik évi november 7-én kiadtam, mely csakhamar nagy elterjedésnek örvendett a két magyar hazában.

A mi a rhythmust illeti: a nyomtatásban megjelent dallamok rhythmusától eltérve, ezen chorálkönyv, egyenméretű beosz-

tás szerint, újra nyomtatás- és újabb tactus szerinti csoportosítás nélkül is használható, a magyarországi chorálkönyv szerint (choralis egyenlő ütenyekkel.)

A dallamokban itt-ott eljövő átsimításokat többnyire el lehet hagyni, mely esetben némely éneknél, a kihagyott hang miatt, az összhangosításban, egy-két accord helyett, más oda illő accordokat kell tenni.

E Karénekes Könyv nálam még számos példányban kapható. Ára 1 frt 30 krajczár.

Megjegyzendő, hogy Magyarországon is, ezen, az erdélyországi év. reformátusok számára irt Karénekes Könyvem, megjelenése után különösen a debreczeni és nagykőrösi tanítóképezdekben stb. mint kézikönyv bevétellett és használtatott az 1859 dik évi júliusig; — a mikor a magyarországi év. reformátusok számára 4 részben irt Karénekes Könyvem első kiadásban megjelent s megjelenése után az erdélyországi Karénekes Könyv helyett, a tanítóképezdekben kézikönyvül azonnal felvétellett és használtatik ma is.

III. Megemlítenő még az énektanításra nézve, hogy a reformációtól kezdve Magyarországon, az iskolai énektanításra, a legelső kézikönyv, violin vagy G. kulcsu hangjegyzés szerint, a tiszántuli ref. egyházkerület rendeletéből az 1846-dik évben megjelent azon „Énekhangzatos Könyv“ volt, „melyben foglaltatnak a magyarországi reform. egyházak nevezetesebb Zsoltárai, — minden Dícséretei, — és temetési énekeinek hangzatai, rövid útmutatással az éneklés tanítására“, — melyet néhai Zákány József debreczeni főiskolai tanárral egyetértőleg készítvén el, első kiadását s annak jövedelmét a főiskolának engedték át s melyből az egyházi éneklést tanulmányozók, az iskolai énektanításon kívül, önszorgalmuknál fogva magoktól is elsajátíthatták a hangjegyek szerinti éneklést s mely még a naturalista orgonistáknak is mintegy első alaplépcsőül szolgált a további és könnyebb előhaladhatásra.

Ezekből tehát eléggé világosan kitűnik, hogy a reformációtól fogva e művek megjelenéséig, semmiféle iskolai énektanítókönyv nem létezett; — énekeinket az iskolákban kótaismeret nélkül, csak hallomásból, szójhagyományként tanították; — orgonára énekeink kidolgozva nem voltak; — a kántorok és orgonisták legnagyobb része, csak mint naturalisták többnyire keresetlen fülsértő accordokkal, — szabálytalan, monoton, az összhangzattal ellentétben álló gépies módon tanultak be néhány énekdallamot s egész életükön keresztül azokat használták. — Számos egyházak csak azért nem készítették orgonát, mert nem igen kaptak alapos képzettségű jó orgonistát; — de nincs is kellemetlenebb, mint azoknak, a kiknek jó hallásuk van, s még inkább, ha a zenéhez is értenek, templomi istenitisztelet alatt, egy kontár orgonázást végig hallgatni.

Ezelőtt, ha egy kántor-orgonistaságra pályázat nyittatott, többnyire naturalista és kontár kántorok és orgonisták jelentkeztek; — e könyveim megjelenése, — és a debreczeni s nagykőrösi év. ref. felekezeti tanítóképezdek fenállása óta pedig egyik legnagyobb jutalmam az, hogy az éneklést és orgonázást tanulni szeretők száma mind inkább inkább szaporodott; s ma már az orgonista-pályázatokon a naturalista kántor orgonisták csaknem egészen kiszorultak; — s kényszerülve vannak azok is, kik tanítóképezdekben oktatást nem nyerhettek arra, hogy magukat a zenetudományban elméletileg és gyakorlatilag tökéletesítsék és a szabályszerű orgonázásban lehető előmenetelt te- gyenek.

(Megjegyzendő, hogy az 1845-dik évtől fogva, már a képezdek keletkezése előtt, — és azután is még éveken keresztül, — fennállott saját magán zeneintézetemből, több,—kellő zeneismerettel és zongora-tanítási képességgel bíró jó orgonisták és zongora-tanítók kerültek ki.)

Legyen tehát dicséret és méltó elismerés a tiszántuli ref. egyházkerületnek és kormányának; — a debreczeni ref. egyháznak, — a debreczeni ref. főiskolai tanárkarnak, — a dunánineni ref. egyházkerületnek és kormányának, — s általában az összes ev. ref. egyházkerületeknek és egyházaknak, melyek mint kántor-orgonistának s ének- és zeneitanárnak, olyan tért és alkalmat nyitottak előttem, pártfogásuk által, hogy munkáimat kiadhattam.

Egyszersmind elismerésemet nyilvánítom, a fentebb említettek kivül, mindazon pályatársaimnak s nagyszámu volt tanítványaimnak kik munkáim megszerzésével, az általam mint első úttörő által megkezdett egyházi ének- és zeneirodalom fejlődését elősegítették; — azok közt különösen s. pataki álami tanítóképezdei zeneitanár, Sz. Nagy Józsefnek, ki a n.-kőrösi tanítóképezde felállításakor, annak legelső megválasztott zeneitanára, — s munkáim megjelenetésének és elterjesztésének egyik legfőbb tényezője volt; — s az ő utána megválasztott zeneitanár, Oláh Károly urnak, valamint a n.-kőrösi tanítóképezdei tanárkarnak, kik Karénekes Könyveimet, az egyházkerület megegyező akaratával, iskolai kézikönyvül vették fel s használatjuk folytonosan.

Id. Szotyori Nagy Károly.
(Vége köv.)

Érdeklődéssel viseltetvén közelebről városunk minden vallásos mozgalma iránt, megemlékezünk azon 31 lapra terjedő csinos füzetkéről is, mely ily cím alatt küldetett be hozzánk: *Beszédek, melyeket dr. Bárány József izr. hitshónok és dr. Scheer Benő hitközségi elnök dr. Bárány J. depr. izr. lelkeszsze beiktatási ünnepélyén elmondottak stb.* Scheer beszéde áll elől, aztán jó a Bárányé. Ez utóbbi jó zsidó predikáció. Úgyes bevezetés után alapigéül felveszi Ex. 2, 10-t s merész elmésséggel a haladásra vonatkoztatja azt. A predikáció I-ső része szól a vallásos közönyösségről s azon meghasonlásról, mely a mai zsidóságot két ellenséges táborra osztotta s kimondja, hogy ennek oka abban rejlik, „mert nem tudták kiegyeztetni (jobban: összeegyeztetni!) a régi vallásos hagyományokat a korszerű haladással“ s hangsulyozza, hogy a zsidóknak az ifju korszellemmel és vén vallásuk hagyományaival együtt lehet csak haladniok. A II-dik rész tárgya: „fiainkkal és leányainkkal egyetemben akarunk mi ezen szellemben előre menni“. — Az egész beszédre vonatkozólag, — melyhez egy emelkedett hangulatu imádság is van csatolva, — álljon itt csak e néhány jóakaratu megjegyzés. Erős zsidó szellem jellemzi a szerzőt, ki, úgy látszik, a zsidóságnak ama nagy ünnepéről, melyért annyi sok jólelkű kereszténynek mi is lelkesülünk, tudni sem akar, holott textusa alapján, — melynek e szép végszavait: „Istennek egy nagy ünnepe köszönt be mi reánk“ (13. l.) szándékosan elfeledé tárgyalni, — találólag megemlékezhetett volna ama nagy adventről is. Előmerjük, hogy Izraelnek világtörténeti rendeltetése volt, de hogy a zsidóságnak miben áll ilyenemű hivatása: nem is gondolhatjuk (16. l.) Azt sem mondhatjuk B. urral, hogy a zsidóság kimondhatlan szeretettel viseltetett az igazság minden vívmányai iránt (18. l.), legalább addig nem, míg elzárja

magát hidegen az elől, ki azt mondá magáról: „én vagyok az út, az igazság és élet“ (Ján. 14. 6.) De nem is lehet az az igazságnak elfogulatlan barátja, ki (a 20-ik lapon) így nyilatkozik: „tántorithatlan vallásos meggyőződés, hogy vallásunkat egyetlenegy betűvel megtoldani, vagy attól (jobban: abból) csak egy árva szót elvenni, határtalan bűn!“ E szókon át világos pillantást vethetünk szerző gondolkozásmódjába, melyet mi tisztelünk, habár azt a magunk álláspontjáról helyeselni nem tudjuk is. Készséggel ösmerjük el, hogy B. ur erős vallásos meggyőződést hozott hívei közé, hisz beszéde végén ünnepélyesen megesküszik, hogy hitvallásától s ezer veszély közt sem tér el (29. l.) s bátran kimondja, hogy vallása megvédésének „szenteli, ha kell, utolsó csepp véré is“ (19. l.) De a miért mi őt főképen becsülni tudjuk, az az ő hazafias nemes érzülete, melynélfogva Istennek szent ígését, „drága hazánk remek szépnyelvén“ kívánja hirdetni. — A beszéd nyelvezete sokszor emelkedett, bāt itt-ott dagályos (9. 10. l.) Kár, hogy az ó-szövetség idézett tétéleihez néha nagyon bő paraphrasist ad (10. l. Jer 1, 6.).

D.

Előttünk fekszik a „Téli Ujság“ 7-10. száma. Kiváló értékű dolgozatok ezekben Szabó János esperes urnak a 6-ik számban megkezdett „Világi Márton“ című költői elbeszélése, mely a kis lap 1883/84. évfolyamában kezdődött meg, de minden évfolyamban önállóan is teljes mértékben élvezhető részletet ad. Absolut becsü, népies nyelven irt munkának tekintjük. Kiváló becsü olvasmány a Tárczában közlött „A hitehagyott“ cz. elbeszélés is. A 7-ik és 8-ik szám H.-M.-Vásárhelynek van leginkább szentelve, e város 1753-iki történetéből közöltetvén egy érdekes töredék. A 9-ik és 10-ik számban képek adatnak a szent földről, Kapernaum és Joppe, Vöröss Zsigmond tollából.

Különfélék.

Trefort Agoston, vallás- és közoktatásügyi miniszter f. hó 7-én töltötte be élete 70-ik évét. Ez alkalommal több testület tisztelgett nála. Trefort 1872. óta áll az általa vezetett minisztérium élén s ha, mint vallásügyi miniszter, nem tett is nagyokat s e téren inkább tartózkodó volt, a tanügy emelése körül elévülhetetlen érdemei vannak. Őszinte érzelmekkel kívánjuk, hogy fáradhatatlan buzgalmu munkássága közben éljen „ad multos annos!“

Debreczeni főiskola. A két félév közti szünidő alatt igen kedvetlen ügyek intézésével volt elfoglalva az akadémiai tanárkar. Két tanár ideiglenes szabadságoltatásáról van szó. Az egyik Buzás Pál jogtanár, ki gyöngéledő egészségi állapota miatt maga kérte a második félévre való helyettesítését. Egyik tantárgyát, a pénzügytant Takács Ferencz, a másikat, a magyar kereskedelmi és váltójogot Dr. Bakos Imre köz- és váltóügyvédek tanítandják helyette. A theologiai akadémián meg, ugyancsak egészségi okokból, Bethlendi Endre hittanár helyettesítéséről kellett gondoskodni. Neki a második félévben három tantárgyat kellene tanítania, az ő szövetség-magyarázatot, a héber régiségtant és a vallásbölcsezsézetet. A két utóbbi későbbi évekre is halasztható tantárgy levén, az ő szövetség-magyarázat tanítására Dicsőfi József segédlelkész szólítottatott föl, mint a kinek e tudományszakban való teljes jártassága köztudomásu dolog. Bizony, nehéz dolgok ezek, melyekről csak fájó érzelmekkel irhatjuk e tudósítást. — A második félév f. hó 9-én nyílt

*

meg az akadémián. Dr. Kovács Sándor igazgató az ifjakhoz buzdító szép beszédet tartván, szokás szerint felolvastattak az iskolai törvények fontosabb cikkelyei, kihirdettetett a f. évi pályázatok eredménye s közzé tétettek a jövő iskolai évre szóló pályakérdések. Ez utóbbiakat jövő számunkban közöljük. A mi az ideai pályázatok eredményét illeti, az bátran nevezhető szépen sikerültnek. F. évi első számunkban jeleztük, hogy mely kérdésekre hány munka jött be s így most a végeredményt kell konstatálnunk. A Hatvani alapítvány latin nyelvű kérdését a mértan köréből megfejtette Török Imre 4. th.; a másik munka dicséretet érdemelt. A Váradi Szabó János alapítvány neveléstani kérdésének díja, 50 frt, Pokoly József 2. th. és Mindszenti Imre 3. th. közt úgy osztott meg, hogy az előbbi 30, az utóbbi 20 frtot nyert. A Keresztési-Deák I. alapítvány lelképásztorkodástani, első kérdését együtt Papp Gusztáv és Fogarasi Bálint 4. th.-ok, ugyanazon alapítvány politikai, második kérdését Márton Kálmán 3. jh. fejtették meg. A Bulyovszky alapítvány lyrai kérdésére érkezett 6 munka közül egy jutalomra, kettő dicséretre méltónak ítéltetett. A jutalmat nyert munka szerzője Csánky Bénéámin 1. th., a dicséretet nyerteké ugyancsak Csánky B. és Jánosi Zoltán 8. gymn. o. tanuló. A Kazinczy-féle kaszinói alapítvány első kérdésének első díja nem adatván ki, a második, 6 db. aranyban Csapó Péter 4. th. nyerte; a második kérdésnek pedig második díja tartatván vissza, az első díj 8 aranya Török Imre 2. th. és Tóth József 2. th. között egyenlően osztott meg.

Lelkészválasztások a beregi egyházmegyében. A választás utján megürült m.-jánosi lelkészi állomásra egyhangulag Jászter József s.-oroszi, M.-Kaszonba pedig, néhai Varga Pál helyére, öt jelölt közül szavazattöbbséggel Zám-bory Zoltán munkácsi segédlelkészek választottak meg. Üdvözljük az ifju lelkésztársakat!

Vallásos felolvasások Budapesten. Nagy érdeklődéssel, de, megvalljuk, némi irigykedéssel olvastuk a Pr. E. és I. L. legközelebbi számában, hogy egy, a fővárosi protestáns lelkészekből, írókból, tanárokból és előkelő egyháztagokból álló értekezlet kimondotta, hogy ezentul, február és márczius hónapokban hetenként egy estve felolvasásokat tartanak egy, vagy néha két felolvasóval, vallás-erkölcsi, egyháztársadalmi, egyháztörténelmi stb. kérdésekről. Az előadások nyilvánosak és ingyenesek lesznek, hölgyek is szívesen láttatnak. A felolvasásokat Szász K. püspök nyitja meg tájékoztató beszéddel s az első felolvasást Zsilinszky Mihály országgy. képviselő tartja. Felolvasások tartására lelkészek, világiak és tanárok közül többen jelentkeztek. Gratulálunk a budapestieknek Nálók szépen kezd virágzani a belmissió fája. Mi debreczeniek, fájdalom, jóformán semmit sem tudunk e téren tenni. Hogy miért? — azt érdekes volna fejtegetni, de akkor sok rosszul eső dolgot is el kellene mondanunk.

Rövid hírek. Mint egy fővárosi lapból olvassuk, N.-Károlyban egy zsidó polgárnak 16 éves leánya meghalt s az apa Asztalos György ev. ref. lelkészt kérte meg a gyászszertartás végezésére s kívánsága teljesült is. — A hétfalusi ág. hitv. ev. egyházak mult vasárnap tartották meg közgyűléseiket a tiszai ev. egyházi alkotmány szerint való szervezkedés és a főesperesre való szavazás vé-

gett. Az ideiglenes főesperes, Török József körlevélben föl-kérte az egyházakat, hogy ő reá ne szavazzanak, hajlott kora miatt akadályoztatván akármely tisztség elvállalásában.

Halálesetek. Lapunk mult számában jeleztük, hogy egyházunk egyik kiváló férfia, Dobos János, f. hó 3-án, élete 83-ik évében elhunyt. Temetése rendkívüli részvét mellett 5-én történt meg. Ezernyi ezer ember, beláthatatlan sokaság özönlötte el, vidékről is, Czegléd utczáit s a kedvelt öreg embernek impozáns módon adták meg a végtisztséget. Mint olvassuk, a ravatalnál Szász K. püspök, a sírnál Ádám Kálmán esperes beszéltek s Dézsy Mihály segédlelkész imádkozott. Az egyházmegye papsága nagy számmal volt jelen s ott voltak többek közt Szilády Á. Halasról, Filó L. N.-Körösről, Czelder M. Kecskemétről. Képviseivel voltak a kecskeméti s a n.-kőrösi főiskolák is. Nem adunk az elhunytól életrajtot; megírta azt maga 1885-ben s ez autobiographiája megjelent lapunk 1885. évfolyamának 29., 30., 31. és 32. számaiban s utóbbi időben kiadott egyházi beszédei 1. kötetének elején. Szép és méltó olvasmány. Dobosban mindenesetre kiváló férfiú hunyt el, ki sok excentricitással egész lényében, beszédében, írásában, úgy kezelte a magyar nyelvet, mint rajta kívül igen-igen kevesen. Műveinek értéke fölött kimondta a kritika a maga ítéletét s bárhogy hangzott is az néha, bizonyos, hogy Dobos neve fenmarad sokáig s tanulmányozni fogják őt mindazok, kik szeretik az irály férfias erőteljességét. Nyugodjál ősz vándor s lengjen sírod fölött szelid emlékezet! — Ritter István gyönki ág. hitv. ev. lelkész, a tolna-baranya-somogyi egyesült esperességek esperese, a dunántuli ág. hitv. egyházkerület főjegyzője, meghalt f. hó 4-én, élete 64-ik évében. Tudományosan képzett főt, hivatástudattal működött lelkészt vesztett benne a testvéregyház. — Elhunyt továbbá Főthon Both István ev. ref. néptanító, ki élete 74 évéből 51-et a népoktatás terén töltött el. A régi tipikus alakok közé tartozott még B. I., ezen alakoknak minden jobb oldalával. Volt tanítványai önkéntes gyűjtés utján márványemléket szándékoznak sírjára állítani. Béke poraikra!

Ladányi emlékünnepelet rendezett a kolozsvári egyetem tanári kara f. hó 3-án. Az ünnepelet Dr. Szamosi János rektornak, Kolozsvár egész intelligentiája jelenlétében tartott s tetszéssel fogadott megnyitója vezette be. Utána Szabó Károly, az egyetem nagy nevű tanára mondott emlékbeszédet, visszapillantást vetvén Ladányi életére és vonzó modorban tárgyalván az elhunyt derék pályatárs működését.

Szerkesztői posta. N. L. F.-Bánya. Czikkeit megkaptam. Sor kerül reájok. — S. N. I. T.-Sass. Ha ön, vagy bárki más határozottan kiköti, hogy én magam feleljek, természetesen kívánsága szerint fog történni. Liturgikus kérdésekkel különben is szeretek foglalkozni. Kérem a kérdést. — H. Zs. Batiz. Várom azt az „alkalmatlankodást.“ Szívesen látott vendég les, a mi tőled jó. — T. Z. Edinburgh. Az első kissé elkésett; a másodikat lehetőleg mielőbb kiadom.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**